ספרות עזר · דקדוק

ספר פעלי הכפל (תרגום ראבע)

רבי יהודה חיוג'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר פעלי הכפל (תרגום ראבע)

רבי יהודה חיוג'

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-פעלי-הכפל-תרגום-ראבע/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

שער א 4
שער ב 6
שער ג 8
שער ד 11

רבי יהודה ב"ר דוד חיוג

זה ספר פעלי [הכפל] הנמצאים במקרא

נאום יהודה בר דוד נ"ע. כאשר חפשתי פעלי הכפל מצאתי להם דרכים, וחברתים בספר הזה אחד אחרי אחד, להועיל בם הבא אחרי. ואני ארדוף אחר דברי הקדמונים, כי אנשים רבים טעו שיחשבו כי השורש המלה שני אותיות, וינהגום הפך הנכון, וידרכו בם ארחות עקלקלות.

שער א

שער הפעלים פעלי הכפל

הפעלים בעלי הכפל, כמו **וְסָבַב** בֵּית אֵל (ש"א ז טז), **וְשָׁלַל** שְׁלָלָהּ **וּבָזַז** בְּזָזָהּ (יחזקאל כט יט), **וְהָמַם** גִּלְגָּל עֶגְלָתוֹ (ישעיהו כח כח), **דָּלְלוּ** וְחָרְבוּ (ישעיהו יט ו) ואחרים רבים, מצאתי רובי הצטרפם בפועל הכבד והקל ובנין נפעל והאחרים, אינם על שורש, פָּעַלְתִּי או פָּעַלְתָּ או פָּעַלְנוּ בבילוע האות האחד בשני והתנועע פ"א הפועל בפתח לעולם, והלמ"ד הפועל בסמיכות הדבור בו"ו נעלם. אמרו מן וְסָבַב – סַבּוֹתִי, ומן בָּזַז – בַּזּוֹתִי, **בַּזּונוּ** לָנוּ (דברים ג ז), ומן שָׁלַל – כִּי אַתָּה **שַׁלּוֹתָ** (חבקוק ב ח), ומן וְהָמַם – **וְהַמֹּתִי** אֶת כָּל הָעָם (שמות כג כז), ומן דָּלַל – **דַּלּוֹתִי** וְלִי יְהוֹשִׁיעַ (תהלים קטז ו), כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד (תהלים עט ח), וכמוהם קַלּוֹתִי, קַמּוֹתִי, ולולי שהם מפעלי הכפל לא נדגשו, ושרשם סָבַבְתִּי, בָּזַזְתִּי, שָׁלַלְתִּי, הָמַמְתִּי, דָּלַלְתִּי, קָלַלְתִּי, קָמַמְתִּי. ונאמר עוד מן סָבַב – **סַבּוּנִי** כַמַּיִם (תהלים פח יח), ומן שָׁדַד – זוּ **שַׁדּוּנִי** (תהלים יז ט), ומן חָנַן – כִּי **חַנַּנִי** אֱלֹהִים (בראשית לג יא), בבילוע האות הכפול והפתח הראשון, ושרשו סְבָבוּנִי, שְׁדָדוּנִי, חֲנָנַנִי. כל פועל עבר קל מן סָבַב וחביריו, כאשר היה מבולע לא יהיה פ"א הפועל לעולם כי אם פתוח. ומצאתי הפועל האחד יהיה האות האחד מקום שנים, כמו **רַדְ** לְבָבְךָ (מ"ב כב יט), שרשו רָכַךְ, כי הוא מן וְלֹא **רַכָּכָה** בַּשֶּׁמֶן (ישעיהו א ו), ואם יחובר שיהיה לשון רבים ישוב אל שרשו: **רַכּוּ** דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן (תהלים נה כב) דגוש, והאות הדגוש מקום שנים, ושרשו רָכְכוּ. וכמהו **חַת** מְרֻדָּךְ (ירמיהו נ ב), שרשו חָתַת, וכאשר יתחבר עם הו"ו ישוב אל שרשו בדגשות: **חַתּוּ** וָבֹשׁוּ (ישעיהו לז כז), שרשו חָתְתוּ בהתנועע השני אותיות, לכן כבד על הלשון שיתנועעו שניהם, והניחו האחד ובלְעוּהוּ בשני. וכן מנהג **וְקַלּוּ** מְנֻמָּרִים... **וְחַדּוּ** מִזְאֲבֵי עֶרֶב (חבקוק א ח), **זַכּוּ** נְזִירֶיהָ (איכה ד ז), **רַבּוּ** מִשַּׁעֲרוֹת רֹאשִׁי (תהלים סט ה), שרשו קָלְלוּ, חָדְדוּ, זָכְכוּ, רָבְבוּ, בעבור הפתח ראשיתם, ורבים כמוהם.

ומצאתי העתיד בהפלת האות האחד ויעמוד השני מקום שנים והתנועע פ"א הפועל בקיבוץ ויכניסו נח נעלם אחר הנוספים חלף הנחסר מהמלה ולהיותה שלימה בבנינה, כאשר עשו בפעלים שהם עלומי העי"ן ובפעלים שהם עלומי הלמ"ד כאשר יפול הלמ"ד מהפועל, כאשר פירשתי בספר אותיות הנוח, ואמרו **יָסוֹב** אֹתוֹ (מ"א ז כג), והנח הנעלם שהוא אחרי היו"ד נוסף כאשר פירשתי, והסמ"ך פ"א הפועל, והו"ו למשך, והבי"ת מקום עי"ן ולמ"ד, כי כבד על הלשון לדבר בשני אותיות שוים, ושמו האחד מקום שנים. וכמו **תָּבוֹז** לָךְ (דברים כ יד), אַף **יָחֹם** (ישעיהו מד טז), **וְתָרֹן** לְשׁוֹן אֵלֶם (ישעיהו לה ו), ורבים כמוהם, ושרשם יְסֹבֵב, תְּבֻזֹז, יַחֲמֹם, תְּרֻנֹן. ופעם יפול ו"ו המשך מן יָסֹב וחביריו כאשר יתחבר עמו ו"ו החבור הפתוח שהוא סימן פועל עבר, וישאר מה שיש לפניו מקובץ להורות על נפול ו"ו המשך: **וַנָּסָב** אֶת הַר שֵׂעִיר (דברים ב א), **וַיָּחָם** בְּשַׂר (מ"ב ד לד), **וַיָּבָל** לַחֲמוֹרִים (שופטים יט כא); ואם נכרת ענין הדיבורים ועמד ישוב ו"ו המשך.

ואם נצמד יָסֹב וחבירו בו"ו הרבים ולא היה אחריו אות אחר, ישוב אות הנופל מבולע, וישארו שני נחים, האחד שהוא אחר הנוספים, עם ו"ו המשך, כאשר היה קודם שנצמד, אמרו יָסֹבּוּ, יָבֹזּוּ, יָשֹׂמּוּ, יָרֹנּוּ, בדגשות האחרונים להתבלע עי"ן הפועל בם, ושרשו יְסֹבְּבוּ, יְבָזְזוּ, יְשָׂמְמוּ, יְרָנְנוּ. וכאשר יתחבר עם ו"ו וַיָּסָב וחביריו, גם יהיה האות מבולע, וישוב ו"ו המשך, וישאר הנח נעלם אחר הנוספים כאשר היה: וַיָּסֹבּוּ, וַיָּרֹנּוּ, וַיָּסֹלּוּ.

ואם יתחבר יָסֹב, וַיָּסָב וחביריו בפעול (הנחמן) ([אולי: הנסמן]), ישוב האות האחד מבולע, ויפלו השני הנחים, וישימו מה שיש קודם ו"ו המשך מקובץ בשרק, כמו **יְסֻבֵּנִי** (יחזקאל מז ב), **יְסֻבֻּהוּ**... **יְסֻבּוּהוּ** (איוב מ כב), לֹא **יְדֻקְּנוּ** (ישעיהו כח כח), **וַיְהֻמּוּ** יֵיְ (יהושע י י), **וַיְחֻנֶּךָּ** (במדבר ו כה), **יְחֻנֶּנּוּ** (ישעיהו כז יא). או בקמץ, כמו **יְבָזּוּם** (צפניה ב ט), **יְשָׁדֻּם** (משלי יא ג), אֱלֹהִים **יְחָנֵּנוּ** (תהלים סז ב).

וידמו (ויסוב יסוב) ([וַיָּסֹב וַיָּחֹם וחביריהם למלת יָקֹם וַיָּשֹׁב]) וחביריהם. לכן אם תשיב יָסֹב וַיָּחֹם אל שרשם, תדע שהם חסירי הלמ"ד, ואם תשיב (ו)יָקֹם וַיָּשֹׁב אל שרשם, תדע שהם עלומי העי"ן, וכן וַיָּסָב, וַיָּחָם, ידמו למלת וַיָּקָם, וַיָּשָׁב, וחבריהם, וכאשר ([אולי יש להוסיף: יצמדו]) תשיב כל אחד משני המינים אל שרשו, כי יָסֹב, וַיָּסָב וחביריהם (ו)אם יצמדו ידגשו, וכי יָקֹם, וַיָּקָם וחביריהם אם יצמדו לא ידגשו. וכן מנהג כל הפעלים שאין בהם אהח"ע, יצמד בסמיכת הדבורים הנסמכין, אם היה דגוש תדע דעת ברורה שהוא מפעלי הכפל, ואם לא ידגש תדע שהוא עלום העי"ן.

והצווי באות אחד מהכפל עם ו"ו המשך: **גֹּול** עַל יְיָ (תהלים לז ה) שרשו גְּלֹל בשני למ"דין, כי הוא מן **וְגָלְלוּ** אֶת הָאֶבֶן (בראשית כט ג); **דֹּום** לַיְיָ (תהלים לז ז) שרשו דְּמֹם,

כי הוא מן דְּמָמָה; **סֹב** דְּמֵה לְךָ (שה"ש ב יז) שרשו סְבֹב, שהוא מן **וְסָבַב** בֵּית אֵל (ש"א ז טז). ואם יצמדו בו"ו הרבים או ביו"ד הנקבה, ישוב אל שרשו וידגש, וישאר ו"ו המשך, כמו **גֹּלוּ** אֲלֵי הַיּוֹם (ש"א יד לג), דגוש להתבלע האות האחר, **דִּמּוּ** עַד הַגִּיעֲנוּ (ש"א יד ט), סֹבּוּ צִיּוֹן (תהלים מח יג), הֲרָגְעִי **וָדֹמִי** (ירמיהו מז ו), צַהֲלִי **וָרֹנִּי** (ישעיהו יב ו), קוּמִי **רֹנִּי** בַלַּיְלָה (איכה ב יט). ויש לא ישאר ו"ו המשך, כמו **רָנּוּ** שָׁמַיִם (ישעיהו מד כג), **רָנּוּ** לְיַעֲקֹב (ירמיהו לא ו), **רָנִּי** בַּת צִיּוֹן (צפניה ג יד), ושרשם גָּלְלוּ, דְּמָמוּ, סְבָבוּ, רָנְנוּ, רָנְנִי, דְּמָמִי. ואם יצמדו בפעול ישובו אל שרשם, לכן ו"ו המשך יפול וישאר מה שיש לפניו מקובץ בשורק, כמו עַל סֵפֶר חֻקַּהּ (ישעיהו ל ח), או בקמץ, כמו יְיֵ **חָנֵּנוּ** (ישעיהו לג ב), **חָנֵּנִי חָנֵּנִי** (איוב יט כא), **חָנְנִי**, **חָנּוּנוּ** אוֹתָם (שופטים כא כב), **סָלוּהָ** כְּמוֹ עֲרֹמִים (ירמיהו נ כו).

גם מצאתי האחד באות אחד: פַּת שרשו פָּתַת, כי הוא מן **פָּתוֹת** אֹתָהּ פְּתִים (ויקרא ב ו), **וּבְפָתוֹתֵי** לֶחֶם (יחזקאל יג יט); עַם שרשו (עמים) [עָמַם], כי הוא מן **עַמְמֵי** [הָ]אָרֶץ (נחמיה ט כד); לֵב שרשו לָבַב(ו), כי הוא מן **וּלְבָבוֹ** יָבִין (ישעיהו ו י); קֵן שרשו קָנַן, כי הוא מן **יְקַנְּנוּ** (תהלים קד יז); תֹּף שרשו תָּפַף, כי הוא מן **תּוֹפֻפוֹת** (תהלים סח כו); רַךְ שרשו רָכַךְ, כי הוא מן **רֻכְּכָה** בַּשֶּׁמֶן (ישעיהו א ו), ורבים כמוהם. ואם תחברם בלשון רבים או תצמידם ישובו לשרשם וידגשו: פַּת – פִּתִּי, פִּתְּךָ, פִּתִּים; עַם – עַמִּים, עַמִּי; לֵב – לִבִּי; קֵן – קִנִּי, קִנִּים; תֹּף – תֻּפִּים; רַךְ – רַכִּים, רַכָּה.

שער ב

ומצאתי הפועל הכבד שהוא על משקל הִפְעִיל מפעלי הכפל באות אחד עומד מקום שנים ובנח נעלם אחר הה"א והתנועע פ"א הפועל בצירי או בפתח, אמרו הֵסֵב, הֵסַב, **הֵחֵל** הַנָּגֶף (במדבר יז יא), **הֵקַל** אַרְצָה זְבֻלוּן (ישעיהו ח כג), **הֵמַר** נַפְשִׁי (איוב כז ב), **הֵדַק** לְעָפָר (מ"ב כג טו), שרשם הִסְבִּיב, הֶחְלִיל, הִקְלִיל, הִמְרִיר, הִדְקִיק.

ואם יצמדו בו"ו הרבים ולא תהיה אחריהם אות אחר, או בה"א הנקיבה, ישוב האות האחד מבולע ויעמדו השני נחים, הנח שהוא אחר הה"א ונח המשך שהוא אחר פ"א הפועל, אמרו אַחֲרֵי **הֵסַבּוּ** אֹתוֹ (ש"א ה ט), וְאֶת נָוֵהוּ **הֵשַּׁמּוּ** (ירמיהו י כה), **הֵחֵלּוּ** (ש"א ג ב), וְהַמַּשְׁאֵת **הֵחֵלָּה** (שופטים כ מ). לכן אם יצמדו באחרים אחריהם, האות יתבלע בדגוש והנחים הנעלמים יפלו, ויניעו פ"א הפועל בשבר לעולם, כמו **הֲסִבֹּתָ** אֶת לִבָּם (מ"א יח לז), **הֲשִׁמוֹתָ** כָּל עֲדָתִי (איוב טז ז), **וַהֲדִקוֹת** עַמִּים רַבִּים (מיכה ד יג), מַדּוּעַ **הֲקִלֹּתַנִי** (ש"ב יט מד), אַתָּה **הַחְלוֹתָ** (דברים ג כד), **הַחִתֹּתָ** כְּיוֹם מִדְיָן (ישעיהו ט ג), בהמשך

הה"א בעבור החי"ת כאשר ביארתי בספר אותיות הנוח, כִּי יְיָ אֱלֹהֵינוּ **הֲדָמָנוּ** (ירמיהו ח יד). אם חפשת אלה הפועלים (העומדים) ([הנצמדים]) אל ת"ו הפועֵל, תמצאם לא יגיעו אליו כי אם בו"ו נח נעלם. וכן מנהג הנצמדים אל הנו"ן והו"ו שהם סימני הפועֵל, תאמר הֲסִבּוֹנוּ, הֲשִׁמּוֹנוּ, הֲדִקּוֹנוּ, הֲקִלּוֹנוּ, הַחִתּוֹנוּ, בהמשך הה"א בעבור החי"ת. ונמצא פועל אחר עם ת"ו הפועֵל וביו"ד נעלם הפך המנהג: **וַהֲפִתִּיתָ** בְּשִׂפְתֶיךָ (משלי כד כח). והעתיד באות אחד ושני נחים נעלמים, האחד אחר הנוספים, ונח המשך שהוא אחרי פ"א הפועל הנע בצירי: יָסֵב, **יָקֵל** אֶת יָדוֹ (ש"א ו ה), **אָחַל** תֵּת פַּחְדְּךָ (דברים ב כה). ושרשם יַסְבִּיב או יַסֵּבֵב, יַקְלִיל או יַקֵּלֵל, מַחְלִיל או מַחֵלֵל. ויפול נוח המשך שהוא אחר פ"א הפועל מן יָסֵב וחבירו כאשר יתחבר עמם ו"ו החבור הפתוח, אמרו וַיָּסֶב, **וַיָּסֵךְ** בְּדָלָתַיִם יָם (איוב לח ח), **וַיָּגֶל** אֶת הָאֶבֶן (בראשית כט י), ותנועתם בסגול לעולם.

ואם יצמד יָסֵב וחבירו בו"ו הרבים לבדו או בה"א שהוא מנהג העבריים להוסיף בסוף הפעלים, ישוב האות הנופל מבולע וישארו השני נחים נעלמים כאשר היו קודם שיצמדו: יָסֵבּוּ, **וְנָסַבָּה** (דה"א יג ג), וּמִמְקָדָּשִׁי **תָּחֵלּוּ** (יחזקאל ט ו), ושרשם (יסבו אותי) [יָסְבִּיבוּ], וְנַסְבִּיבָה, תַּחֲלִילוּ. וכן המנהג אם יצמדם וַיָּסֶב, וַיָּגֶל וחבירים, שישב האות הנופל: וַיָּסֵבּוּ, וַיָּגֵלוּ, **וַיָּחֵלּוּ** לְהַכּוֹת מֵהָעָם (שופטים כ לא).

ואם יצמד יָסֵב גם וַיָּסֶב וחבירים בסימן הפעול, ישוב האות הנופל ויפלו שני הנחים ויונע פ"א הפועל בשבר לעולם: **וַיָּסַבֵּנִי** (יחזקאל מז ב), כְּטֵיט חוּצוֹת **אֲדַקֵּם** (ש"ב כב מג), **וַיְשַׁמֵּם** (ש"א ה ו), וּמִתֵּבֵל **יְנַדֵּהוּ** (איוב יח יח), בדגשות, להתבלע האות האחד בחבירו. והצווי: הָסֵב באות אחד ושני נחים נעלמים, ואם יצמדו בו"ו לבדו ואין אחריו אות, ([או]) ביו"ד הנקיבה, ישוב האות הנופל וישמרו השני נחים: הָסֵבּוּ, **הָסֵבִּי** עֵינַיִךְ (שה"ש ו ה). והמנהג אם יצמדו הָסֵב (וחבירו) ([וחביריו]) מצווי פעלי הכפל בפעול (נחמן) ([אולי: נסמן]), שישוב האות הנופל (מסולת) [מבולע], ויפלו השני נחים, ויונע פ"א הפועל בשבר לעולם.

והפועֵל באות אחד ושני נחים: הִנְנִי **מֵסֵב** (ירמיהו כא ד), **מֵחֵל** לְהָרַע (ירמיהו כה כט). והרבים בשוב האות הנופל מבולע ויפלו השני הנחים ויונע פ"א הפועל בשבר לעולם על הראוי להיות המנהג: מְסִבִּים, מְחִלִּים. ובין אלה הפעלים ובין הפעלים שהם עלומי העי"ן, אם תחפשם (המביא) תמצא ביניהם הפרש גדול.

ואשר לא נקרא שם פֹּעלו בשני נחים נעלמים ואות אחד מקום שנים: הוּדָק, לֶחֶם **יוּדָק** (ישעיהו כח כח). ואם יצמד הוּדָק, יוּדָק וחביריהם בו"ו הרבים או ביו"ד הנקיבה, ישארו השני נחים וישוב האות הנופל מבולע כמנהג: הוּדַקּוּ, תּוּדַקּוּ, יוּדַקּוּ, הוּסַבּוּ, תּוּסַבּוּ,

יוּסַבּוּ. והפעול: מוּדָק, מוּסָב. והרבים, או הנצמד בה"א הנקיבה או הסמוך אל שם (נחמן) ([אולי: נסמן]), בשוב האות הנופל מבולע, ויפול הנח הנעלם שהיה אחר פ"א הפועל: מוּדַקִּים, מוּסַבִּים, (שם) מוּדַקָּה, מוּסַבָּה, מוּדַקּוֹת, מוּסַבּוֹת.

שער ג

בנין נפעל

בעבור שמצאתי וְכֵן **נָגֹזוּ** וְעָבָר (נחום א יב), **וְנָגֹלוּ** כַּסֵּפֶר הַשָּׁמַיִם (ישעיהו לד ד), הָרִים **נָזֹלוּ** (ישעיהו סג יט), דגושים, ידעתי שהם מפעלי הכפל, והאחד נָגַל, נָזַל, נָגַז. הנח הנעלם שהוא אחר הנו"ן במלת נָגוֹז נוסף, כדרך שהזכרתי קודם זה, והגימ"ל פ"א הפועל, והו"ו למשך ואיננו שורש, והזי"ן מקום שנים, שהן עי"ן הפועל ולמ"ד הפועל. וכן נָגַל, נָגַז, נָזַל. ושרשם נְגָלַל, נְגָזַז, נְזָלַל.

ואם יצמדו בו"ו הרבים ישוב האות הנופל מבולע וישארו השני נחים, האחד נח שהוא אחר הנו"ן, עם ו"ו המשך הנעלם שהוא אחר פ"א הפועל, כאשר היו קודם שיצמדו, כמו נָגֹלוּ, נָגֹזוּ. [ואם רצית לאמור] נְפָעַלְתִּי או נְפָעַלְנוּ והדומה להם, תפיל השני נחים הנעלמים ותצמיד הלמ"ד הדגוש אל ו"ו נעלם, יצמד בו בנין נְפָעַל אל סימן הפעוּל, ותניע פ"א הפועל בקיבוץ לעולם, ותאמר נָגֻזוֹתָ, נָזֻלוֹתָ, נָגֻלוֹתָ, נָגֻזוֹנוּ, נָזֻלוֹנוּ, נָגֻלוֹנוּ, נָגֻזוֹתֶם, נָזֻלוֹתֶם, נָגֻלוֹתֶם.

ונפל סימן פועֵל ופעוּל מן בנין נפעל מן נָגֹז וחביריו, בעבור יפול אחד האותיות והשתנות הבנין.

והעתיד: יִגֹּל, יִגֹּז, יִזֹּל, בדגשות פ"א הפועל, להתבלע נו"ן בנין נִפְעַל בו. ויתכן להיות כמוהם **וַיִּדֹּם** אַהֲרֹן (ויקרא י ג), **וַתִּתֹּם** הַשָּׁנָה הַהִוא (בראשית מז יח). ואם יצמדו תדגיש האחרונים בעבור שוב האות הנופל, ותסוף מה שהוא אחר הנוספים דגוש כאשר היה, כמו יִגֹּלוּ, יִגֹּזוּ יִזֹּלוּ. ובמחשבתי כי (גם מדרך צווי) ([גַּם מַדְמֵן **תִּדֹּמִי** (ירמיהו מח ב)]) מזה הענין מין מבנין נפעל. וזה הוא הדרך והמנהג. לכן נאמר **יִדְּמוּ** כָּאֶבֶן (שמות טו טז) בקלות המ"ם וחזר מקום שני מ"מין ונפל ו"ו המשך, וסמכו על דגשות הדלי"ת שיורה שהוא מבנין נפעל. וכן **וַיִּתְּמוּ** יְמֵי (אבל) בְּכִי אֵבֶל מֹשֶׁה (דברים לד ח).

והצווי: הִגֹּז, הִגֹּל, הִזֹּל. והנצמד: הִגֻּזוּ, הִזֻּלוּ, הִגֻּלוּ, הִגֻּזִי, הִגֻּלִי, הִזֻּלִי, בשני דגשים עם ו"ו המשך. וכזה שהוא בנין נפעל שידמה לבנין נפעל מפעלים עלומי העי"ן, ואם תצמידם תראה הפרש ביניהם.

ומצאתי לפעלי הכפל דרך אחר לבנין נפעל, והם יותר רבים מדרך הראשון, גם הוא חסר באות אחד עומד מקום שנים, וסימן בנין נפעל שעבר בפתח ושם התואר בקמץ, לכן אלה הסמוכין הם בפ"א הפועל בעבור שנפל עי"ן הפועל ממנו ונשתנה הבנין; ושם התואר כמו עִם **נָבָר** תִּתְבָּרָר (תהלים יח כז), הנו"ן לבנין נפעל והנח נעלם שהוא אחריו כדרך שהזכרתי, והבי"ת פ"א הפועל, והוא קמוץ כי ענינו שם התואר, והרי"ש מקום שני רי"שין שהם עי"ן הפועל והלמ"ד, ושרשו נְבָרָר, כי הוא מן **בָּרוּר** מְלֵלוּ (איוב לג ג), **תִּתְבָּרָר**. ונקמץ הרי"ש בעבור היותו תואר, כאשר הזכרתי בספר אותיות הנוח כי נפעל שענינו תואר הוא קמוץ העי"ן, וכאשר נפל אחד מאותיות הכפל מן נָבָר, שמו הסימן בבי"ת שהוא פ"א הפועל.

ואם יהיה עבר יהיה כן: נָבַר, נָסַב, **וְנָקַל** זֹאת (מ"ב ג יח), הבי"ת והסמ"ך והקו"ף פתוחים, כי ענינו עבר; ושרשם נְבָרַר, נְסָבַב, נְקָלַל, בפתח, וכאשר נפל אחד מהכפל העתיקו הסימן אל פ"א הפועל. וכמוהו וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ **וְנָמָס** (שמות טז כא), והיה בקמץ בעבור שהוא סוף פסוק, כאשר פירשתי בספר הנוח. ושמור זה הדרך: אם רצית פועל עובר, שים פ"א הפועל פתוח, ואם שם התואר, שימנו קמץ.

ופעמים יפילו זה הסימן ויאמר **וְנָמֵס** כָּל לֵב (יחזקאל כא יב), **נָמַס** בְּתוֹךְ מֵעַי (תהלים כב טו).

ואם חברת נָמַס שהוא תואר וחביריו ללשון רבים, תשוב האות הנופל בַּדָּגוּשׁ ותפיל השני הנחים ותניע פ"א הפועל לעולם בפתח: נְסַבִּים, נְקַלִּים, נְשַׁמִּים, אֲנַחְנוּ **נְמַקִּים** (יחזקאל לג י), נְבָרִים בקלות וקמצות הבי"ת בעבור הרי"ש, ושרשו להדגש; ושרשם נְסָבְּבִים, נְקָלְּלִים, נְשָׁמְּמִים, נְמָקְּקִים, נְבָרְּרִים. ואם תחברם עם ה"א הנקבה או רבות נקבות: נְסַבָּה, נְסַבּוֹת, עַל **נָקַלָּה** (ירמיהו ו יד), נְקַלּוֹת, וְהָאָרֶץ **הַנְּשַׁמָּה** (יחזקאל לו לד), **הַנְּשַׁמּוֹת** וְהַנֶּהֱרָסוֹת (יחזקאל לו לה), נְמַקָּה, נְמַקּוֹת; רק נְבָרָה, נְבָרוֹת בקלות. וכן אם יצמדו לסימנים המכונים: נְסַבִּי, נְסַבּוּ, נְסַבֵּיךְ, נְסַבַּיִךְ, נְסַבּוֹתֵיךְ וכן כולם.

אם יצמד נָסַב שענינו פועל עבר עם ו"ו הרבים או ה"א הנקיבה, ישוב האות הנופל מבולע, ויונע פ"א הפועל בפתח כאשר היה, וישארו השני נחים כאשר היו: **נָסַבּוּ** עַל הַבַּיִת (בראשית יט ד) שרשו נְסָבְּבוּ, **וְנָדַמּוּ** נְאוֹת (ירמיהו כה לז) שרשו וְנִדְמְמוּ, **וְנָמַסּוּ** הֶהָרִים (מיכה א ד) שרשו וְנִמְסְסוּ, **וְנָמַקּוּ** כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם (ישעיהו לד ד) שרשו וְנִמְקְקוּ, **וְנָשַׁמּוּ** בָּמוֹת (עמוס ז ט) שרשו וְנִשְׁמְמוּ, **נָשַׁמָּה** (ירמיהו יב יא) שרשו נְשְׁמְמָה. וזה המנהג יבחר הלשון.

רק אמרו מלת נִפְעָלָה באות אחד, כמו וְרָחֲבָה **וְנִסְבָּה** (יחזקאל מא ז), **וְנִבְלָה** שָׁם שִׂפָתָם (בראשית יא ז), והם ראויים להיות נָסַבָּה ונָבַלָּה שהוא מן **בָּלַל** יָיִ (בראשית יא ט). ויתכן היות וְנָסְבָה, וְנָבְלָה, שורש אחר, ראשו נו"ן, ולא יהיו לבנין נִפְעַל.

ואם רצית לאמר נפעלתי או נפעלנו והדומה להם, תדגיש האחרונים בעבור הבילוע, ותחברם עם ו"ו נעלם, ותניע פ"א הפועל בפתח לעולם, ותפיל השני נחים נעלמים, תאמר נָסַבּוֹתִי, נָדַמּוֹתִי, נָמַסּוֹתִי, נָמַקּוֹתִי, **וּנְמַקְתֶּם** בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם (יחזקאל כד כג), **וּנְקַלֹּתִי** עוֹד (ש"ב ו כב), וכן נָסַבּוֹנוּ, נָדַמּוֹנוּ, ולנכח הנקיבה: נָסַבּוֹת, נָדַמּוֹת, נָמַסּוֹת, וכן כולם. והנה ידמו נָסַב וחביריו לבעלי הנו"ן, כמו נָפַל, נָדַר, ואם יצמדו יראה ההפרש ביניהם, אז תדע כי נו"ן נָפַל שורש.

והעתיד מזה בנין נפעל בדגשות פ"א הפועל להתבלע נו"ן בנין נפעל בו, ובאות אחד עומד מקום שנים, כמו יִסַּב, ושרשו יְסָבֵב, יִדַּם שרשו יְדָמֵם, הִמַּס **יִמָּס** (ש"ב יז י) שרשו יְמָסֵס, תִּמַּגְנָה בְּחֹרֵיהֶן וּלְשׁוֹנוֹ **תִּמַּק** (זכריה יד יב), שרשו תְּמַקְמְקָנָה, תִּמָּקֵק, יִקַּל שרשו יְקָלֵל, **יִדַּל** כְּבוֹד יַעֲקֹב (ישעיהו יז ד) שרשו יְדָלֵל, יִשַּׁם שרשו יְשָׁמֵם.

ואם יצמדו עם ו"ו הרבים יתחברו שני דגשין, דגשות פ"א הפועל להתבלע נו"ן בנין נפעל בו, ודגשות למ"ד הפועל להתבלע האות שהוא העי"ן בו, והנח של המשך עומד שהוא אחר פ"א הפועל, כמו לֹא **יִסַּבּוּ** (יחזקאל א ט), שרשו יְסָבְבוּ, וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה **יִדַּמּוּ** (ירמיהו מט כו), אַל **תִּדַּמּוּ** (ירמיהו נא ו), שרשם (יְדָמְמוּ,) תְּדָמְמוּ, **וַיִּמַּסּוּ** אֱסוּרָיו (שופטים טו יד) שרשו יְמָסְסוּ, **יִמַּקּוּ** בַּעֲוֹנָם (ויקרא כו לט) שרשו יְמָקְקוּ, **יִקַּלּוּ** רֹדְפֵיכֶם (ישעיהו ל טז) שרשם יְקָלְלוּ, **יִשַּׁסּוּ** (בתיכם) [בָּתֵּיהֶם] (ישעיהו יג טז) שרשו יְשָׁסְסוּ. וכן מנהג בנצמדים עם יו"ד הנקבה: תְּסַבֶּי, תְּדַמֶּי.

וידמה יִסַּב ויִמַּק ויִמַּס בבנין נפעל שהוא מהפעלים שהם עלומי הלמ"ד, כמו **תִּגַּל** עֶרְוָתֵךְ (ישעיהו מז ג), **וַיִּקַּר** אֱלֹהִים (במדבר כג ד), שרשם תְּגָלֶה, יְקָרֶה, כאשר פירשתי בספר אותיות הנוח, ואם יצמדו יראה ההפרש ביניהם, כי (ו)יִסַּב ויִמַּק ויִמַּס וחביריהם אם יצמדו הם דגושים שלמים, ותִּגַּל ויִקַּר והדומה להם פתוחים בסמיכות הדבורים או במקום מוכרת.

והצווי מזה בנין נפעל: הִסַּב, הִדַּם, הִבַּר, ושרשם הִסָּבֵב, הִדָּמֵם, הִבָּרֵר. ואם יצמדו עם ו"ו הרבים או יו"ד הנקיבה: הִסַּבּוּ, הִדַּמּוּ, הִבָּרוּ בקלות בעבור הרי"ש, והאחרים בשני דגשין, הִסַּבִּי, הִדַּמִּי, בשני דגשין עם נח של המשך, הִבָּרִי. והשרש: הִסָּבְבוּ, הִדָּמְמוּ, הִבָּרְרוּ, הִסָּבְבִי, הִדָּמְמִי, הִבָּרְרִי.

ואחר שהזכרתי דרכי אלה הפעלים, אחבר כלל הפעלים שהם לכפל ראשון ראשון, גם אזכיר כל מלה זרה אם יש למקצתם, וחפצי להועיל התלמידים הבאים אחרי בעזרת אלהי.

שער ד

כלל הפעלים שהם פעלי הכפל הנמצאים במקרא

אפף – אָפַף, אָפַפְתִּי, אָפְפוּ, אָפְפוּנִי מַיִם (יונה ב ו), נמצאו אלה כשורש כמו השלמים.

אשש – **לָאָשִׁישֵׁי** קִיר חֲרֵשֶׁת (ישעיהו טז ז), י"א כי ממנו זְכְרוּ זֹאת **וְהִתְאַשָּׁשׁוּ** (ישעיהו מו ח).

וענין אחר: **אֲשִׁישֵׁי** עֲנָבִים (הושע ג א), סַמְּכוּנִי **בָּאֲשִׁישׁוֹת** (שה"ש ב ה).

ארר – אָרַר, אָרַרְתִּי כשורש, או אָרוֹתִי – **וְאָרוֹתִי** אֶת רְכוֹתֵיכֶם וְגַם **אֲרוֹתִיהָ** (מלאכי ב ב). יָאֹר, וּמְקַלֶּלְךָ **אָאֹר** (בראשית יב ג) שרשו אֶאֱרֹר, והעמידו האות האחד מקום שנים. **אֹרֲרֶיךָ אָרוּר** (בראשית כז כט), **אוֹרוּ** מֵרוֹז... **אֹרוּ** אָרוֹר (שופטים ה כג), השורש להדגש. רק אַתֶּם **נֶאֱרִים** (מלאכי ג ט) אינם מזה השורש, רק הוא מן **נֹאַר** מְקֻדָּשׁוֹ (איכה ב ז), לולי מקום האל"ף היה דגוש להתבלע נו"ן בנין נפעל, ושרשו נְנְאָרִים.

ובשורש הזה פועל כבד אחר: אֲרַרְתִּי, אֲשֶׁר **אֵרָרֵהּ** יְיָ (בראשית ה כט), הַמַּיִם **הַמְאָרְרִים** (במדבר ה כב), ושורש הרי"ש להדגש.

אָרָה לִי יַעֲקֹב (במדבר כג ז) צווי, שרשו אָרְרָה בשני רי"שים קלים מבנין אָרַר, והעמידו הרי"ש האחד במקום שנים.

בדד – **בָּדָד** יֵשֵׁב (ויקרא יג מו), וּנְשֵׁיהֶם **לָבָד** (זכריה יב יב), וְהוּא **לְבַדּוֹ** נִשְׂאָר (בראשית מב לח). וקרוב אליו **בּוֹדֵד** עַל גֶּג (תהלים קב ח), פֶּרֶא **בּוֹדֵד** לוֹ (הושע ח ט), וְאֵין **בּוֹדֵד** בְּמוֹעֲדֵיו (ישעיהו יד לא).

בזז – בַּזּוֹתִי, **בַּזּוֹנוּ** לָנוּ (דברים ג ז), או בָּזַזְתִּי, בָּזַזְנוּ כשורש, **וּבָזַז בְּזָזָה** (יחזקאל כט יט), **תָּבֹז** לָךְ (דברים כ יד), שְׁאֵרִית עַמִּי יְבָזּוּם (צפניה ב ט), **וְנָבְזָה** בָהֶם (ש"א יד לו), שרשם להדגש, ונפל הדגש להקל על הלשון. **וּבַבְּזָה** לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם (אסתר ט י), יֶתֶר הַבָּז (במדבר לא לב), ורבים: בַּזִּים.

בלל – עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם **בָּלַל** יְיָ (בראשית יא ט). יתכן השרש במלת בָּבֶל שתי מלות: בָּא בֶל, והתחברו ושם שם אחד, על כן נכתב בלא אל"ף, ובמבטא יתברר האל"ף, ונשענו על המבטא והפילוהו מהמכתב. וכמו **בָּגָד** (בראשית ל יא) שנכתב בלא אל"ף מלה אחת, והשורש שתי מלות: בָּא גָד, על כן אמרתי יתכן היות בָּבֶל כמוהו.

וענין אחר בשורש הזה: יִבְלֹל, (כתית) **בְּלוּלָה** בְּשֶׁמֶן (במדבר כח ה). וי"א כי **תְּבַלֵּל** בְּעֵינוֹ (ויקרא כא כ) מזה הענין.

וענין שלישי: בַּלּוֹתִי, או בָּלַלְתִּי, **וַיָּבָל** לַחֲמוֹרִים (שופטים יט כא), וַיָּבֹלּוּ בדגשות, **בְּלִיל** חָמִיץ (ישעיהו ל כד).

בקק – כִּי **בָקֹקוּם בּוֹקְקִים** (נחום ב ג), גֶּפֶן **בּוֹקֵק** (הושע י א), **וּבַקֹּתִי** אֶת עֶצַת יְהוּדָה (ירמיהו יט ז).

ויתכן להיות **הִבּוֹק תְּבוֹק** (ישעיהו כד ג) בנין נפעל מזה השורש וזה הענין.

וכבד: **וִיבַקְּקוּ** אֶת אַרְצָהּ (ירמיהו נא ב).

ברר – **וּבָרוֹתִי** מִכֶּם (יחזקאל כ לח) – השורש בו להדגש לולי הרי"ש, **בַּר** לֵבָב (תהלים כד ד), **בָּרָה** כַּחַמָּה (שה"ש ו י) – שרשו להדגש, **בָּרוּר** מִלֵּלוּ (איוב לג ג), כֻּלָּם **הַבְּרוּרִים** (דה"א ט כב), **יִתְבָּרְרוּ** (דניאל יב י).

והכבד: הֵבֵר, לוֹא לִזְרוֹת וְלוֹא **לְהָבַר** (ירמיהו ד יא), **הָבֵרוּ** הַחִצִּים (ירמיהו נא יא) – שרשו להדגש.

ובנין נפעל: עִם נָבָר (ש"ב כב כז), נְבָרִים בלא דגש בעבור הרי"ש.

גדד – גַּדּוֹתִי, **יָגוֹדוּ** עַל נָפֶשׁ צַדִּיק (תהלים צד כא), גְּדוּדִים.

גזז – **לְגָזֹז** אֶת צֹאנוֹ (בראשית לא יט), **גֹּזְזִים** (ש"א כה ז), (את) [**גַּזַּת**] הַצֶּמֶר (שופטים ו לז), **גֵּז** צֹאנֶךָ (דברים יח ד), גִּזִּים בדגש, **וַיָּגָז** אֶת רֹאשׁוֹ (איוב א כ), וַיָּגֹזּוּ בדגש.

ובשורש הזה ענין אחר: כֵּן **נָגְזוּ** וְעָבָר (נחום א יב), נְגַזּוֹתִי.

גלל – **וְגָלְלוּ** אֶת הָאֶבֶן (בראשית כט ג), גַּלּוֹתִי, **וַיָּגָל** אֶת הָאֶבֶן (בראשית כט י), **גּוֹל** עַל יֵי (תהלים לז ה), **גֹּלּוּ** אֵלַי הַיּוֹם (ש"א יד לג). ויתכן להיות מזה השורש וזה הענין **גַּלּוֹתִי** אֶת חֶרְפַּת מִצְרַיִם (יהושע ה ט).

ובנין נפעל: נָגֹל, **וְנָגֹלּוּ** כַּסֵּפֶר (ישעיהו לד ד), (יגיל יגילו) יִגֹּל, יִגֹּלּוּ. ומזה הענין **מְגִלַּת** סֵפֶר (ירמיהו לו ב).

גנן – **וְגַנּוֹתִי** עַל הָעִיר הַזֹּאת (מ"ב כ ו), יָגֹן, יָגֹנּוּ, **גָּנוֹן** וְהַצִּיל (ישעיהו לא ה).

והכבד: הֵגֵן, יֵי צְבָאוֹת **יָגֵן** עֲלֵיהֶם (זכריה ט טו), (יגונו) יָגֵנּוּ בדגש.

וענין אחר: **מְגִנַּת** לֵב (איכה ג סה), כמו מְחִתָּה.

גרר – גָּרוֹתִי, או (גוררתי) [גָּרַרְתִּי] כשורש, **מְגֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה** (מ"א ז ט), שרשו מְגֵרָה, ולולי הרי"ש [היה נדגש].

ויתכן להיות מזה השורש בענין אחר: **יָגוּרוּ** מִלְחָמוֹת (תהלים קמ ג), שֹׁד רְשָׁעִים **יְגוֹרֵם** (משלי כא ז), **יָגוּרוּ** יְצָפּוֹנוֹ (תהלים נו ז).

גשש – נְגַשְׁשָׁה כַּעִוְרִים... וּכְאֵין עֵינַיִם נְגַשֵּׁשָׁה (ישעיהו נט י).
דבב – דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים (שה"ש ז י), דִּבָּה.